

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Ректор Харківської державної
академії дизайну і мистецтв

проф. О.В. Соболев

«20» грудня 2023 р.

ВИСНОВОК

ПРО НАУКОВУ НОВИЗНУ, ТЕОРЕТИЧНЕ ТА ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ

Максима Терехова «Записи як фактор зберігання автентичності творів живопису», що подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 023 – Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація

Дисертація Максима Терехова «Записи як фактор зберігання автентичності творів живопису» виконана на кафедрі реставрації та експертизи творів мистецтва Харківської державної академії дизайну і мистецтв. Тема дисертації затверджена вченою радою ХДАДМ (протокол № 21 від 25 листопада 2016 р.)

Для підготовки висновку про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Максима Терехова вченою радою ХДАДМ було визначено, що попередня експертиза дисертації проводитиметься на базі кафедри теорії і історії мистецтва ХДАДМ та призначено двох рецензентів: Соколюк Людмилу Даниловну, доктора мистецтвознавства, професора кафедри історії та теорії мистецтв ХДАДМ, та Жердєва Віталія Вікторовича, кандидата мистецтвознавства, доцента кафедри рисунку ХДАДМ.

За результатами аналізу змісту дисертаційного дослідження Максима Терехова, поданих до розгляду наукових публікацій за темою дисертації, а також враховуючи підсумки фахового семінару, який відбувся на кафедрі реставрації та експертизи творів мистецтва ХДАДМ 22 жовтня 2021 р.) визначено наступне:

1. Актуальність теми дисертації. Дисертацію присвячено дослідженню та виявленню класифікаційних ознак різночасового іконопису Слобожанщини XVII–XXI ст., на єдиній основі та розробці методів його розшарування, що сприяє проведенню його атрибуції.

В Україні на цей час не існує достовірної методики атрибуції іконопису з різночасовим живописом. Здебільшого дослідження творів з декількома зображеннями відбувається за рахунок зняття верхнього шару й знищення, щоб дістатися до авторського, більш цінного, на думку дослідника, твору. Трапляються ікони, що побутують на території Слобожанщини, з різночасовим живописом, де верхній шар створено на такому самому високому художньому рівні, що й нижнє зображення, яке має художню та історичну значимість. Виявлено десятки ікон з різночасовим живописом, у яких верхній шар досить високого художнього рівня. Ікони з різночасовим живописом потребують класифікації для обрання методу їхньої реставрації.

Єдиним шляхом збереження всіх різночасових шарів живопису є застосування розшарування, а не знищення верхнього зображення. У цей час кілька європейських країн, такі як Польща, Білорусь, Італія й РФ, займаються створенням методик з реставрації творів різночасового живопису. Єдиним неруйнуючим методом дослідження різночасового іконопису є рентгенографування. Рентгенограма не дає відомості про авторський почерк майстра, малюнок, фактуру ґрунту та живопису, основу, а також про ті зміни, які відбуваються із часом або в результаті реставраційних утручань. Цього виду дослідження недостатньо для проведення достовірної атрибуції, він не в змозі виявити приналежності твору до певної школи чи автора, стилістичних та колористичних особливостей нижнього зображення, різновиду запису,

техніки виконання нижнього живопису, технологічних особливостей кожного шару (наявність прошарків захисного покриття між різновіковими шарами живопису, збереження первісного живопису). В Україні цій проблемі не приділялось значної уваги, тому її недостатньо вивчено.

Результатом дослідження є створення методу атрибуції іконопису з різночасовим живописом шляхом його відділення від більш раннього, перенесення верхнього зображення на нову основу й проведення атрибуції вже двох творів відомими методами дослідження, які дозволяють зберегти всі різночасові зображення. Розроблений метод з використанням адгезивної плівки ПВБ дозволяє проводити розшарування живопису в техніках олії та темпері. Крім того, він дає можливість виконати відшарування не тільки окремих фрагментів, але й цілісних творів. Створення методу розшарування різночасового живопису є запорукою збереження таких творів й уведення їх у науковий обіг. Розроблено класифікацію іконопису з різночасовим живописом за такими ознаками: різновидом залежно від школи; сюжетом верхнього живопису та авторського; видом прошарку; призначенням запису; різновидом техніки виконання та датуванням різночасового живопису, які допомагають обрати метод реставрації твору.

2. Зв'язок теми дисертації з науковими програмами, планами, темами університету та кафедри. Дослідження виконано відповідно до плану підготовки наукових кадрів ХДАДМ, а також як частина держбюджетної теми: «Образотворче мистецтво XVII–XXI століть: реставрація, атрибуція та експертиза» (реєстраційний № 0117 U001519).

3. Особистий внесок здобувача полягає у виявленні, класифікації та розробленні технології розшарування багат шарового іконопису XVII–XXI століть, який побутує на території Слобожанщини. Результати отримані здобувачем, а саме: постановка проблематики дослідження, вибір об'єктів та здійснення їх дослідження, пошук історіографії та джерельної бази, формулювання висновків. Також здобувач з співавтором наукових фахових та іноземних публікацій і патентів з даного дослідження.

4. Новизна основних результатів дисертаційного дослідження полягає в тому, що: Максим Терехов уперше виявив нові іконографічні зображення, що увійшли до наукового мистецтвознавчого обігу; розробив класифікаційні ознаки іконопису XVII–XXI століть, який побутував на території Слобожанщини, для обрання методу його реставрації; створив метод з використанням адгезивної плівки ПВБ для розшарування багат шарового живопису, на який отримано два патенти на винахід; упровадив розроблений метод у реставрацію ікон «Двоє святих», «Цар усіх царів», «Святий Миколай», «Богородиця Троєручиця».

5. Достовірність та обґрунтованість отриманих результатів та запропонованих автором рішень, висновків, рекомендацій. Автором досліджено 500 творів іконопису, що побутували в Слобідській Україні, і виявлено значну кількість творів з записами, чим підтверджено актуальність проблеми. При цьому розроблені класифікаційні ознаки таких творів, на підставі яких встановлені фактори, що спонукали до появи такого явища.

М. Тереховим розроблено метод розшарування різночасового живопису, який дає можливість зберегти обидва твори без ушкоджень, причому як в техніці олійного так і темперного живопису, як з наявністю прошарку клеє-крейдяного, так і інших ґрунтів, як фрагментарно, так і із збереженням цілісності твору. Таким чином, надано доступ до обох творів і можливість виконати їх мистецтвознавчі дослідження. Результати дослідження втілені в життя – автором виконано розшарування різночасового живопису на кількох творах іконопису. Розроблена методика захищена двома патентами та авторським свідоцтвом.

6. Теоретичне та практичне значення одержаних результатів. Отримані результати теоретичного дослідження можуть бути використані при виявленні творів іконопису з різночасовим живописом XVII–XXI століть, який побутує на території Слобожанщини. Також результати практичних досліджень можуть використовуватись для розвитку наукової реставрації – а

саме для проведення достовірної атрибуції іконопису із записами, шляхом його розшарування.

7. Апробація результатів дослідження. Основні тези та висновки дисертації були апробовані на 8 наукових конференціях: Пам'яткознавчі погляди молодих вчених XXI ст. (Харків, 2016 р.), Дослідження, консервація, реставрація рухомих пам'яток історії та культури: традиції, інновації: X Міжнар. наук.- практ. конференція (24-27 травня, 2016р. Київ), Актуальні питання мистецтвознавства: виклики XXI століття: Міжнародна наук.- практ. конференція, присвячена 95-річчю заснування вищої художньої школи Харкова (Харків, 13 жовтня 2016 р.), XVIII Міжнародні Могилянські читання: Міжнародна наукова конференція (Київ, 5-6 грудня 2016 р.), VII Міжнародний форум «Дизайн освіта 2017» (Харків, 9-12 жовтня 2017р.), Всеукраїнська наукова конференція професорсько-викладацького складу та студентів ХДАДМ за підсумками роботи 2017-2018 навчального року (Харків, 25 травня 2018 р.), Наукова реставрація: історія, сучасність, шляхи модернізації: XI Міжнародна науково-практична конференція (Київ, 11-14 вересня 2018р.), Актуальні питання мистецтвознавства мистецької освіти: сучасність і перспективи: Міжнародна науково-практична конференція (Харків, 18-19 жовтня 2018 р.).

8. Повнота опублікування результатів дисертації та особистий внесок здобувача до всіх наукових публікацій, опублікованих із співавторами та зарахованих за темою дисертації. Публікації. Основні результати дисертації були оприлюднені у 11 наукових публікаціях, з яких 1 - належить до пошукової інтернет платформи Web of Science, 2 - включено до переліку наукових фахових видань України; 8 - у збірниках матеріалів наукових конференцій; 2 - патентах на винахід та 1 – в свідоцтві на авторське право.

Список публікацій за темою дисертації:

Публікація статті в іноземному виданні SCOPUS:

1. Tekhov M., Doluda A., Kovalova M., Antonenkova N. Icon-painting with time transgressive layers in Sloboda Ukraine in the centuries. *International Journal of Conservation Science*. 2021.V.12. №3. pp. 467-476.

Фахові видання України:

2. Терехов М.О. Побутування іконопису XVII – XX століття на території слобідської України. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2021. Вип. №35 (5). С. 69-75.

3. Терехов М.О., Долуда А. О. Метод розшарування як можливість проведення атрибуції різночасового живопису. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2021. Вип. №37 (3). С. 61-68.

4. Терехов М. Карпів В. Досвід збереження різночасового монументального малярства. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2023. Вип. №58 (1). С. 81-86.

Публікації в наукових конференціях:

5. Терехов М.О. Реставрація ікони «Замилування Божої Матері». полотно, олія, кінець XIX ст. *Пам'яткознавчі погляди молодих вчених XXI ст.* (Харків, 2016 р.) Харків, 2016. С.127-130.

6. Терехов М.О. Дослідження процесу розшарування різночасового живопису на досвіді ікони «Св. Миколай» кінця XVIII століття. Дослідження, консервація, реставрація рухомих пам'яток історії та культури: традиції, інновації : наукові доповіді X Міжнар. Наук.- практ. конференції (24-27 травня., Київ). Київ, 2016. С. 329-331.

7. Терехов М.О. Методика хімічного розшарування різночасового темперного живопису з проміжним шаром ґрунта. *Актуальні питання мистецтвознавства: виклики XXI століття. Присвячена 95-річчю заснування вищої художньої школи Харкова* (Харків, 13 жовтня 2016р.) Харків, 2016р. С.151-153.

8. Долуда А.О., Терехов М.О., Шишко Д.А. Методика хімічного розшарування різночасового живопису з проміжним шаром ґрунта. *XVIII Міжнародні Моголянські читання: матеріали Міжнародної наукової конференції* (Київ, 5-6 грудня 2016 р.) Київ, 2016р. С.193-198.

9. Терехов М.О. Методика хімічного розшарування різночасового живопису з проміжним шаром ґрунта. *VII Міжнародний форум «Дизайн освіта 2017»*(Харків, 9-12 жовтня 2017р.) Харків, 2017р. С.331-335.

10. Долуда А.О., Терехов М.О. Дослідження розшарування різночасового живопису. *Наукова реставрація. Історія, сучасність, шляхи модернізації: наукові доповіді XI Міжнародної науково-практичної конференції* (Київ, 11-14 вересня 2018р.). Київ, 2018. Ч.2 .С.165-170.

11. Долуда А.О., Терехов М.О., Лінь Бінь. Атрибуція та реставрація ікони Вибрані Святі. *Актуальні питання мистецтвознавства мистецької освіти: сучасність і перспективи: наукові доповіді Міжнародна науково-практична конференція* (Харків, 18-19 жовтня 2018 р.). Харків, 2018. С.18-22.

12. Doluda A., Terekhov M. Experience of separation of multi-temporal painting. *Всеукраїнська наукова конференція професорсько-викладацького складу та студентів ХДАДМ, за підсумками роботи 2017-2018 навчального року* (Харків, 25 травня 2018р.). Харків, 2018р. С.18-22.

Патенти:

1. Спосіб реставрації різночасового живопису: пат. 04642 Україна. №128081; заявл. 26.04.2018; опубл 27.08.2018. Бюл. №16 – 6с.
2. Спосіб виготовлення адгезивної плівки для реставрації різночасового живопису: пат. 04642 Україна №128082; заявл. 26.04.2018; опубл 27.08.2018. Бюл. №16 – 6с.

Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір:

1. Методика розшарування різночасового живопису з використанням адгезивної плівки ПВБ: а. с. 82999 Україна. №82250 заявл. 14.08.2018; опубл 12.10.2018.

Участь у наукових конкурсах:

1. Всеукраїнський конкурс студентських наукових робіт з дизайну, образотворчого мистецтва, декоративного мистецтва, реставрації. Тема наукової праці: «Розробка параметрів процесу розшарування різночасового живопису» Студент: Деригуз Н.В. Науковий викладач: Терехов М.О. Диплом: 2 місце. Ужгород 22-23.03.2018 р.
2. Всеукраїнський конкурс наукових робіт на вручення президентської стипендії. Серія праць: «Розробка методики розшарування різночасового живопису» Автор: Терехов М.О. Диплом: 2 місце. Президія національної академії наук України 13 лютого 2019 р.
3. Міжнародна академія рейтингових технологій і соціології «Золота Фортуна». Диплом Терехов Максим Олегович 2020 р.

УХВАЛИЛИ:

1. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертаційного дослідження Максима Терехова на тему «Записи як фактор зберігання автентичності творів живопису». Вважати, що за актуальністю, проблематикою, змістом, ступенем наукової новизни, теоретичною та практичною цінністю здобутих результатів, обґрунтованістю висновків дослідження дисертація Максима Терехова «Записи як фактор зберігання автентичності творів живопису» повністю відповідає науковому профілю спеціальності 023 – Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація», вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 26 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283) і пункту 10 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 року № 167 (зі змінами від 21 жовтня 2020 року № 979).

2. На підставі розгляду дисертації, наукових публікацій та апробацій дослідження, а також за результатами фахового семінару рекомендувати дисертацію Максима Терехова на тему «Записи як фактор зберігання автентичності творів живопису», за спеціальністю 023 – Образотворче

мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація» до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій вченій раді.

ГОЛОВА

фахового семінару:

кандидат мистецтвознавства,
доцент, доцент кафедри
реставрації та експертизи

творів мистецтва ХДАДМ

В.В Шуліка

РЕЦЕНЗЕНТИ:

доктор мистецтвознавства,
професор кафедри

історії та теорії мистецтв ХДАДМ

Л.Д. Соколюк

кандидат мистецтвознавства,
доцент, доцент кафедри
рисунку ХДАДМ

В.В. Жердєв

